

Alkotmányos válság és megismételt választások Moldovában

Noha az április 5-én tartott parlamenti választásokon a Moldovai Köztársaság Kommunista Pártja diadalmaskodott, a megszerzett többség mégsem volt elég ahhoz, hogy a parlament elnököt is tudjon választani. Az ország alkotmánya értelmében ugyanakkor két sikertelen elnökválasztási kísérlet után új választásokat kell kiírni. A moldáv parlament ezért június 15-én feloszlatta magát, és július 29-én új választásokra kerül majd sor. Jelen elemzés az ide vezető utat és az előállt helyzet perspektíváit vizsgálja.

Az áprilisi választásokon négy párt jutott be a moldáv parlamentbe. A legerősebb a 2001 óta kormányzó Moldovai Köztársaság Kommunista Pártja, melyet az ország elnöke, Vladimir Voronin vezet. A másik három párt egyértelműen ellenzéki beállítottságú. A Mi Moldovánk Szövetséget a volt chişinăui polgármester, Serafim Urechean vezeti. A Liberális Párt listájának első helyén a jelenlegi chişinăui polgármester, a 31 éves Dorin Chirtoaca állt. A harmadik, markánsan román orientációjú és antikommunista párt a Moldova Liberális Demokrata Pártja, melynek elnöke és listavezetője az üzletember Vlad Filat.

Az áprilisi választások utáni napokban a parlamenti ellenzék pártjai több demonstrációt is tartottak mind Chişinăuban, mind vidéken, tiltakozva a kampány, illetve a választás lebonyolítása során történt állítólagos szabálytalanságok miatt. A világsajtót is bejárták azok a képsorok, amikor április 7-én, a fővárosban tartott tüntetés során máig tisztázatlan körülmények között a tömeg felgyújtotta és kifosztotta a moldáv parlament épületét, és súlyos károk keletkeztek az elnöki palotában is. A kommunista kormány az ellenzéket vádolta a zavargások megszervezésével, az ellenzék pedig provokációról beszélt.

Az elnökválasztási kudarc

Alkotmánya szerint Moldova államformája parlamentáris köztársaság, ennek megfelelően az ország elnökét a parlamentnek kell megválasztania,¹ mégpedig 3/5-ös többséggel, amihez a 101 fős parlamentben legalább 61 képviselő támogató szavazata szükséges. A kommunista párt 60 mandátumot² szerzett a 101-ből, ami kényelmes törvényhozói többséget jelentett ugyan, ám az elnökválasztás zökkenőmentes lebonyolításához nem volt elegendő. A kommunisták feltehetően arra számítottak, hogy hasonlóan a 2005-ös elnökválasztáshoz, most is meg tudnak majd győzni néhány ellenzéki képviselőt arról, hogy támogassa a kommunista párt elnökjelöltjét. Sajátos volt a Voronyin által használt retorika, ő ugyanis „hazafias szavazásra” szólította fel az ellenzéki képviselőket, és úgy nyilatkozott, hogy nem az ellenzéki pártokkal, hanem az egyes képviselőkkel tárgyalnak majd ennek lehetőségéről.

Mind Moldovában, mind pedig külföldön sokakat – közöttük jelen elemzés szerzőjét is – meglepve a három ellenzéki párt mindkét szavazás (május 20. és június 3.) alkalmával egyetemes tudott maradni, egyetlen képviselőjük sem támogatta a kommunista párt jelöltjét, Zinaida Greceanii miniszterelnököt. Annak érdekében, hogy a titkos szavazáson kizárják egyes képviselőik megingását, az ellenzéki pártok mindkét szavazás előtt kivonultak az ülésteremből, így a bent maradt hatvan kommunista képviselő értelemszerűen nem tudott az érvényességhez szükséges hatvanegy szavazatot leadni. A kettős kudarc után az alkotmány értelmében az elnök nem tehetett mást, új választásokat kellett kiírnia.

¹ Az erről szóló módosítás 2000 júliusában lépett hatályba, előtte az elnököt a lakosság közvetlenül választotta.

² A parlamenti választás után az előzetes eredmények szerint 61 mandátumot kaptak volna, végül azonban – feltehetően a kiváltott közfelháborodás miatt – a végleges eredmények szerint csak hatvan mandátum jutott a kommunista pártnak.

A jelenlegi helyzet nem új, 2000 decemberében ugyanis egyszer már előállt hasonló szituáció. Akkor a parlament szintén nem tudott elnököt választani, így Petru Lucinschi elnök kénytelen volt kiírni az új választásokat 2001 februárjára. Ezen aztán a kommunista párt dalmaskodott, és 2001. április 4-én a kommunista többségű parlament elnökké választotta a párt elnökét, Vlagyimir Voronyint.

Az akkor hatvan éves, a Transznyisztriához tartozó Corjovából származó kommunista politikus a szovjet időkben komoly párt- és államigazgatási karriert futott be, ő volt a Moldovai SZSZK utolsó belügyminisztere, ekkor már vezérőrnagyi rendfokozatban. Elnökké választása után igen erős, személyétől függő, központosított hatalmat épített ki, így, noha az ország alkotmányos államformája parlamentáris köztársaság, valójában inkább elnöki rendszerről beszélhetünk.

Szakadás a kommunista párton belül

A kommunista párt vezetésének politikai manőverezése, különösen pedig a politikai ellenzékkel szembeni egyre erőszakosabb fellépése a tagság körében egyáltalán nem élvez egyöntetű támogatást. A párton belül markáns generációs törésvonalak figyelhetők meg, elsősorban Voronyin elnök és a hozzá lojális, ortodoxabb felfogású, idősebb párttagok, valamint a harmincas-negyvenes éveikben járó, nyelveket beszélő reformista szárny között. Az ortodox szárnyhoz tartozik az elnök feltétlen hívének számító Zinaida Greceanii miniszterelnök, és a párt kampányát irányító, korábban elnöki tanácsadó Mark Tkachuk is.

Nagy meglepetést keltett, amikor a párt reformszárnyához tartozó emblematisz politikus, korábban a parlament elnöki posztját is betöltő Marian Lupu június 10-én bejelentette kilépését a kommunista pártból. Drámai hangvételű nyílt levelében Lupu a pártvezetés szemére vetette többek között az európaizálódáshoz szükséges reformok elmaradását, és azt, hogy a kommunista párt képtelen volt hatékonyan kezelni a gazdasági és pénzügyi válság következményeit. Lemondásának legfőbb okaként pedig az áprilisi eseményeket követő, sosem látott mélységű társadalmi megosztottságot jelölte meg, melynek előidőzésében véleménye szerint a kommunista párt kulcsszerepet játszott.

Az ellenzéki erők örömmel fogadták a Lupu kilépéséről szóló hírt, és rögtön felajánlotta Lupu számára a csatlakozás lehetőségét a Dumitru Diacov vezette Demokrata Párt, és Vlad Filat Liberális Demokrata Pártja is. Lupu végül a Diacov-féle párt ajánlatát fogadta el, így június 15-én bejelentették, hogy a következő választáson Lupu vezetni majd a Demokrata Párt listáját.

Ahhoz, hogy a lépés jelentőségét megérthessük, célszerű figyelembe venni a szereplők politikai előéletét. Minden reformista beállítottsága ellenére Lupu alapvetően a moldáv kommunista párt és értékrend szülőtte, akitől roppant távol áll a Filat-féle agresszív, román orientációjú nacionalizmus. Így tehát nem meglepő, hogy a két nyilvánosságra került ajánlat közül Lupu végül a Demokrata Pártét fogadta el. A párt vezetője, Dumitru Diacov régi veteránja a moldáv belpolitikának, sokak szerint amolyan „őfelsége ellezéke” szerepet is betölt Voronin szemben, gyaníthatóan nem teljesen függetlenül Moszkva szándékaitól sem. A 2005-ös választások során a parlamenti, de nem elnökválasztó többséget szerzett kommunista párt úgy tudta ismét elnökké választatni Voronint, hogy az ellenzékiként indult Diacov és a demokrata párti képviselők már a parlamentbe jutást követően kiléptek a három ellenzéki pártot tömörítő Demokratikus Moldova Blokk pártszövetségből, saját frakciót alapítottak, és az elnökválasztáson végül Voronint támogatták.³ Ezen a ponton valószínűsíthető, hogy Lupu „átigazolása” mögött nem valamiféle pálfordulás, sokkal inkább a voronini pártezés politikájával szembeni elégedetlenség húzódik meg.⁴

³ Nem ők voltak az egyetlenek. A parlamenti választási kampányban még markáns román orientációt képviselő Kereszténydemokrata Néppárt szintén „átállt.”

⁴ Ez nyilván nem független Lupu egyéni ambícióitól sem. Komoly csalódást és presztízvesztést jelenthetett számára, hogy az áprilisi választási győzelmet követően a Voronin vezetése alatt álló kommunista párt nem őt, hanem Zinaida Greceanii jelölte elnöknek.

A választási törvények módosítása és a lehetséges motivációk

Utolsó ülésnapján, június 15-én, hétfőn a parlament még módosította a választásról szóló törvényt. Az addig érvényes szabályozás – amely egyébként nem túl régi, hiszen csak 2008 tavaszán lépett életbe – a parlamenti küszöb elérését a szavazatok 6%-ának megszerzéséhez kötötte, és kizárta a pártszövetségek indulását is. Emellett a szavazásra jogosult polgárok felének plusz egy főnek a részvételéhez kötötte a választás érvényességét. A módosított szabályozás 5%-ra szállította le a bekerülési küszöböt, és már a szavazók 33%-ának plusz egy főnek a részvétele is elegendő az érvényességhez. Ha pedig érvénytelen volna az első szavazás, a megismételt választáson az új szabályozás ételmében már nincs alsó érvényességi korlát, míg korábban ez 33% volt.

Az ellenzék teljes bojkottja mellett a kommunista képviselők által elfogadott módosító csomagból érzékelhető, hogy a kommunista párt alacsony választási részvételre számít a július végi választáson. Egyrészt a moldáv társadalom eleve igen apatikusan szemléli az országos politikát, és ezen az elmúlt hónapok folyamatos ostromállapot-hangulata sem javított. Másrészt a nyári időszakban a fiatal, munkaképes korú moldávok a szokásosnál is nagyobb arányban dolgoznak külföldön, elsősorban különféle mezőgazdasági idénymunkákat végezve. Mivel pedig a vendégmunkások között magas a félig vagy teljesen illegálisan dolgozók aránya, így ők értelemszerűen csak igen korlátozott számban fognak szavazni a moldáv külképviseleteken. Annál is inkább, mert a választások dátuma, július 29. szerdára, azaz munkanapra esik, ami a hagyományosan a kommunistákra szavazó nyugdíjas rétegeknek nem probléma ugyan, mindenki másnak viszont igen. Különösen igaz ez a külföldön dolgozókra, akiknek még munka után kellene elmenniük a helyi moldáv külképviseletre szavazni. Az áprilisi választáson kicsit kevesebb, mint 17 000 szavazat érkezett be külföldről⁵ – ennél a júliusi eredmény feltehetően jóval kevesebb lesz.

A parlamenti küszöb leszállítása pedig vélhetően azt a célt szolgálja, hogy lehetőséget teremtsen néhány, az áprilisi választásokon gyengébben szereplő kisebb párt – egyes megfogalmazások szerint a kommunisták „szatellit-pártjai” – számára a mandátumszerzésre. Ezek ugyanis „felhívhatnák” a jelenleg elszántan kommunistaellenes parlamenti ellenzékét. Ilyen módon esetleg lehetőség nyílna a 2005-ös választáshoz hasonlóan néhány ellenzéki képviselő átcsábítására a sorsdöntő elnökválasztási szavazáson.

Kitekintés

A választási törvény módosítását követően, még június 15-én a parlament feloszlatta önmagát. Az új választásokat július 29-ére írták ki. Az addig hátralévő szűk másfél hónap minden bizonnyal erőteljes, a személyeskedéstől és az „adminisztratív erőforrások” használatától nem mentes kampányt fog hozni. A kommunista párt által követett stratégia nagy vonalakban már most felrajzolható: nagy súlyt fog kapni az ellenzéki pártok „összemosása” az április 7-i eseményekkel. Ezt a célt szolgálhatja többek között a Liberális Párt elnöke, Dorin Chirtoaca ellen indított büntetőeljárás is, melyben a 2009. április 7-i erőszakos megmozdulások szervezésével vádolják. Emellett minden bizonnyal az ellenzékét okolják majd az elnökválasztás kudarcáért, így az új szavazás jelentős pluszköltségeiért, és azért is, mert a pénzügyi válság kezelésére tett lépéseket a választás megismétlése miatt késedelmesen lehet majd csak meghozni. A kommunista párt kampányát, hasonlóan az áprilisi választásokhoz, nagyban segíti majd az országos elektronikus hírcsatornák felettii teljes kormányzati, illetve pártirányítás.

Az ellenzék helyzete annyiban komplikáltabb, hogy a tavaszi kampányban használt, szinte kizárólag negatív, kommunistaellenes szlogenek mellé szükséges volna pozitív, a választókat konstruktívan megszólító üzenetek alkalmazása is. Nagy kérdés, hogy a belföldön kifejezetten népszerű, és több nyugati nyelvet is jól beszélő Marian Lupu távozása a kommunis-

⁵ Ez egyébként roppant alacsony szám ahhoz képest, hogy hivatalos adatok szerint is legalább félmillió moldáv dolgozik külföldön, de akadnak egymillió becslések is.

ta pártból, és csatlakozása a Diacov-féle demokratákhoz milyen hatást gyakorol majd a két párt támogatottságára.

Ezzel együtt a július végi parlamenti választások és az ezt követő elnökválasztás valódi tétje nem az, hogy folytatódik-e Moldovában a jelenlegi, a kommunista párthoz köthető elit hatalma. A három ellenzéki párt jelenleg együtt sem látszik elég erősnek ahhoz, hogy győzelmet arathasson a parlamenti választáson, nem is beszélve az elnökválasztásról. A kommunista párt ezzel szemben egyértelműen arra törekszik, hogy az áprilisinál jobb eredményt érjen el, és így az elnökválasztás közben tartásával további négy évre biztosíthassa a hatalmát. Az igazi kérdés az, milyen lesz majd ez a kommunista párt, mennyire tudja megőrizni befolyását az elnöki hatalmat hátrahagyó Vladimir Voronin, illetve milyen arányban tud majd teret nyerni az Európa felé történő nyitással rokonszenvező reformista szárny.